

A régi lüvöldöző-ház.

Irta Váradí Antal.

Sárga pofával mosolyog a szűk pesti utcákba a teljes holdvilág. A kerepesi országút két oldalán a mezők fűvében czirpelnek a trücskők. A mai Vigyázó-ház helyén bodorodó sásos mocsár szélén vigan kuruttyolnak a kecskebékák. Nyári esteli csöndesség van és Pest alszik, mivelhogy immáron kilencz az óra.

De a város végén, az istentől elrugaszkodott lump gazemberek tanyája, a Két pisztoly csárda körül, meg a Zrinyihöz czimezett spelunka szomszédságában még mindig pislog valami élet. A két korcsma között, az országút mentén a mai Muzeum-körút hosszában a város falai huzódnak s azokon kívül széles és mély sánczárók sötétlik. Abban vagon a városi lüvöldöző-ház.

Azt beszélük, hogy a lövőház eleinte a város északkeleti szélén, a mai központi város-háza helyén a sánczárókban volt. Ott még ijjal lőttek célba. Aztán a hatvani kapu szomszédságába jutott, a Bekela-féle ház oldalába, a hol egyik felől a Zrinyiből, másfelől a Két pisztolyból lehetett hozatni az italt. Az akták szerint már a tizennyolczadik század elején van egy társaság Pesten, melynek célja a polgárokat a czéllövésben gyakorolni.

Ez a »königlich privilegierte Schützen-gesellschaft«, a melyet a község költségén tartottak fenn, s a melynek tagjai »Schützen-compagnie« név alatt ittak, 1755-ben feloszlattatott, mert jelentékeny pénzbeli differenciák támadtak a kompánia és a városi kassza között. Azt hiszem, az italszámlákat is a városi

kasszára tolták. De a városi levéltár egyik aktája ismét arról tanuskodik, hogy Grassalkovics, kamerális praeses helyreállította a pesti polgároknak ama szabadságát, a melyvel lüvöldözhetek a városi sánczárókban. Kiköti azonban, hogy a kiadások évente husz usque huszonnégy forintnál többre nem rughatnak. Oda a sok áldomás.

Mert ősi szokás szerint a minden vasárnapon és ünnepen összegyűlt »városi kompánia« ezen célra rendeltetett hosszucsvü puskákkal célba lőtt s a legjobb lövő prémiomot kapott, a melyet minden vásár- és ünnepnapon más-más lövész volt kénytelen ajándékozni. Erre aztán következett a magnum áldomás.

És ilyenkor mosolyog be sárga pofával a holdvilág a sánczárókba, melyből nem kis fáradsággal másznak felfelé a czélbalövő, de immáron a saját czéljukat sem találó polgárok. Vig énekszó hangzik a sáncz fenekéről, a melynek szövege nem éppen épületes, de német.

— Heididdum!
Pfeif' in a Strumpf...
Bind's oben czua,
Heididdum
Leg's auf's Kraut,
Hast eppes d'czua...»

Nem Goethe írta, nem Schiller költötte, de azért nekik szép és a lüvöldöző polgárok harsogva éneklük, míg csak elé nem másznak a sánczárókból. Ott alant lehet ordítani, de idefönt már a policziális regula az ur.

Elöl mászik a Schützenmeister, avagy is helyesebben az Oberschützenmeister, mert van egy Unterschützenmeister is, a kik tolldíszot viselnek a kalapjuk mellett és Urnapján a

proceszsióon egyik vagy a másik kommandirozza a hivatalos durrogatást. Ez a két tisztiség az elnökségnek és alelnökségnek felel meg. Azután következnek sorrend szerint a lüvöldözők.

Zöld stájer-kabát az uniformisuk, s a kalapjuk mellett Gemsebartot viselnek, azaz: zergeszakállat, a melyet némelyik maga szedett össze az osztrák havasokon. A Tátra gyönyörű vadászterületeit akkor még csak a derék szepesiek, az én kedves barátim ismerték és keresték fel. Lőcsének, Késmárknak, Kassának is voltak lövész-egyesületei. Elsőrendű czéllövők voltak a vezetőik. A Rákóczi seregeiben hajdanta a szepességi, német nyelven beszélő, de lélekben és szivben magyar hazafiak, a *czapszerek* voltak a legjobb lövők.

Tehát a mi lövőtársaságunk elemászik a sánczárókból és befordul a hatvani kapu felé. Érdekes építmény. Egyemeletes, félkörben húzódik befelé. Az emeleten köröskörül vaskorlát vonul, a mint az egykoru képeken látható. Középpütt a széles, kétszárnyu kapu, a mely fölött alabárdos bakter öröködik.

Elkezdenek dobolni a kapun:

— Hollá! Schiermayer! Aufmach'n...

Schiermayer, a kapus, igaz lelkiismeretű ember, a ki ilyenkor már hortyog. Hozzátartozói sietnek felkölteni.

A derék kapubakter aztán a kreuzdunnerwetter gyakori emlegetése közben levánszorong és csikorogva nyitja ki a kaput.

— Kenn't's ihr net a pisl früher hámkumma?

— ordít rájuk, de a torkán akad a korholás, mert a polgármester is ott dülöng közöttük.

— Na, Schiermayer, net brumma...

Häst mit uns gsofia, mecht's tu á net schimpfe...

Ebben megnyugszik a kapus is, a társaság is és belépnek a kapun.

Most aztán csend!... Mir san in der Stadt...

Először is Schandelhuber urat támogatják haza. Ő lakik legközelebb a kapuhoz. Ott a háza, az Országos Kaszinó mai helyén. A mint azonban felmásklik a lépcsőn, elesik szegény és a lépcső vaskorlátjába kapaszkodva néz a mécsesbe hosszan és kétségbeesetten. Egyszerre kifakad belőle a sóhaj:

— Bin i' scho' wieder eingesperrt?...

Börtönablaknak nézi a lépcsőkorlátot. Szerencsére a felesége megneszeli érkezését és a seprővel megyen eléje. A többire feledés mély fátyola borul.

A társaság tovább dülöng és eléri a Karschandel ur telkét, a mai Nemzeti Kaszinó helyén, a melynek egész területe ácsfa-raktár. Kulcsár István vette meg később egy építendő Nemzeti Színház telkének, de nem épült rá színház soha, hanem eladták kaszinónak. A telek végén van a kis ház, mely átnéz a botanikus kertre. Az egyetemhez tartozó fűvészkert ugyanis a mai Szép-utca végén a körösi udvar felé terült el. A nagyobb szomszédos városoknak volt Pesten házuk, a hová vásárok alkalmával betértek kocsistul, lovastul. Volt Kecskemétnek, volt Nagykőrösnek is. A mai belvárosi reáliskola áll a helyén. Azontul a barátok kertje szégyenkedik, annak a végében van egy kis földszintes házikó, a mely sokáig az egyetemi könyvtár összes kincseit rejtette magában. Ott meg Lustkandl polgártárs lakik. De az özvegy ember, azt nem várják söprővel, azt a gazdasszonya támogatja a szobájába.

Igy oszolnak el lassanként, míg végre a legutolsó a polgármester, egyuttal Oberschützenmeister, ér el a városháztéren lévő lakásába. Szemközt a házával — mely a mai Haribazár helyén áll — a Savoyai Eugen hercegegyemeletes palotája áll, melyben később a piaristák laktak és tanítottak.

A hatvani-utcazi lövőház azonban nem sokáig állott a helyén. A szomszéd polgárok panaszkodtak a durrogás miatt s a lövőket kitelepítették messze a város másik végére, a mai Kálvin-tér fölé — akkor Széna-térnek hívták — a mostani Nádor-szálló tájkára, a hol is egy külön kis utca vezetett a lövőházhoz, mely sokáig megtartotta *Lövész-utca* nevét.

Ott aztán 1785-től fogva tanyáztak a városi lövészek egész 1821-ig, a mikor is az ugynevezett *Verschönerungs-Commission* új utcát kívánt nyitni a lövőház helyén s így tovább kellett költözniök. De hová!?

A magisztrátus törte a fejét, — a polgármester, egynéhány tanácsnok is tagja volt a lövőegyesületnek — szerettek volna valami békés helyet találni az egyletnek, a honnét aztán egyhamar ne zavarják ki őket.

— Menjetek hát ki a pokolba, a város végére... Ott aztán az ördög sem bánt benneteket...

— De hová?... Már akkora a város, hogy vége sincs...

— Dehogyan nincs... — förmed rájuk a polgármester. — Minden városnak van eleje, meg vége. Az eleje az, a hol mink vagyunk, a vége az, a hol már senki sincsen.

— De hát hol nincsen senki?

— Hol? Hát a stokvajdli környéken.

Akkor tervezték és ültetgették a városliget nyárfáit, újabb ültetvényeit, miután a régiek már a tizenhatszodik század végén megfogantak a homokban. A fasor is akkor kezdett vékony, fiatal gesztenyefákból kialakulni. De a tanács azt mégis messzinek tartotta. Hiszen onnét — ha véletlenül valaki nagyon beesudálkozik — haza sem lehet találni?

Addig alkudoztak, mignem a mai Lövöldetéren találtak alkalmas helyet. De biz az rémitő messze volt. Onnét gyalog nem igen lehet hazatalálni éjszaka. Pedig éjszaka sötét van.

Felépült a lövőház, hosszú földszintes fronttal a térre, széles kapuval, hogy az is kitaláljon, a ki nem nagyon biztos lépésekkel indul hazafelé. Sajnos, a nyolcvanas évek elején innét is elköltöztették a jó Schützöket, a kik jelenleg a budai Marczibányi-téren művelik a czéllövés nemes sportját.

Érdekes, hogy a lövőegyesületből eredt a polgárőrség intézménye is, mely valamikor nevezetes szerepet játszott a város biztonságának őrzésében. Mikor a tizenhetedik század végén teljes erővel kitört a török háború, az összes seregredek levonultak a török határra, s Pest ugyszólván őrizetlen maradt. 1789-ben aztán Pest város magisztrátusa felszólítást kapott a general-kommandótól, hogy az összes őrségeket czentul a polgárság lássa el. A felszólítás a helytartótanács utján érkezett le, s a tanácsnak nem nagy fejtörésébe került az eszme megvalósítása. Felhívták ugyanis a lövőegyesületet, hogy tagjaiból rendes kompániát alkosson, s a sorozással Walther Ferencz polgárt birták meg, a ki becsülettel megfelelt feladatának.

Kapitány lett az akkori főlövész-mester,

Lauterer János György, s még ugyanazon esztendőnek szeptember havában készen állott a polgárőrség a maga elég tarka — veres és kék — uniformisában.

Vérszemet kap erre a polgárság, nekik is kell tarka uniformis! És rövid négy hónap alatt négy új polgárőr-kompánia áll fel, egyik, a magyar, nemzeti uniformisban, csizmában, atillásban.

Volt egy gyalogos ulánus-kompánia pikákkal, a többi kék-fehér hajtókás rendes polgárőr.

A strázsákat a kapuknál, a puskaporos tornyoknál és a középületeknél s pénztáraknál ezek látták el s minden éjjel a rendes őrségek czirkáltak az utcákon, melyek nem tűrték, hogy éjjelen tul a korcsmákban polgáremberrek tartózkodjanak, mivelhogy azontul az őrség ült belé s az egymás között szeretett lenni.

Egyébként nagyon becsületesen és pontosan végezték a dolgukat, a miről az archivumban most is meglévő dicsérő irás tanuskodik, a melyet a budai katonai parancsnok, *Barkó* generális intézett a polgárőrség fejeihez. Számuk nagyon felszaporodott, mert már Laudon generálisnak Bécs felé vonulásakor nagy ünnepélyes fogadtatásban részesítik a híres tábornokot, a kiről régi katonanóta szól, s ezt a dalt harsogták uton-utfélen, hogy:

General Laudon, Laudon rüekt an, rüekt an...
General Laudon, Laudon rüekt an...

Ez alkalommal tizenegy polgárőr-kompánia vett részt az ünnepen. Maguktartását maga Laudon generális dicséri meg egy magasztaló napiparancsban. Meg is érdemelték. Ezt

Laudon életirója, Pezzl is említi, azzal, hogy a tábornok »seine besondere Zufriedenheit«, azaz kiváló meglegedését adta a derék polgárőrségnek tudtára.

Mikor a szent koronát visszahozták az országba, 1790-ben a protokollum megörökíti, hogy a bevonuláson tizenegy egyenruhás polgárőr-osztály vett részt. Majorjuk, *Hülff* vezetése alatt katonás magatartással és kellő komolysággal fungáltak.

Nagy pompával vett részt a lövész- és az ezzel kapcsolatos polgárőr-sereg az 1800-iki fényes ünnepélyen, melyet a polgárok József királyi hercege és neje, Alexandra Pavlovna tiszteletére a primacziális épületben és annak udvarán, az akkori Landstrassé-n ültek. A haza és a szomszédos országok nemesei és előbbkelői vettek részt az ünnepen, mely karusszellel és fényes felvonulásokkal gyönyörködtette a nézőket.

A polgárőrségek dolgát aztán a diéta 1808-ban törvényileg rendezte. Ennek alapján Pesten három rendes polgárőr-kompánia állott fel újra, szürke és fehér egyenruhában. az egész polgárőrség pedig állott három bataillon gyalogságból, ebben egy kompánia magyar polgárőr s egy lövész-osztály, egy fél eskadron huszár s ugyanannyi német lovas. Minden kompánia szisztenatic-e 124 emberből állott, négy tiszttel, s hat kompánia alkot egy bataillont. Az egész polgárőrség főparancsnoka Boráros, a polgármester, egyuttal főlövész-mester, a kiről teret is neveztek el az elevátor környéken.

Igy élt és így játszott Tell Vilmost és katonásdit a polgárság száz esztendővel ezelőtt.